

5. Langacker R. *Foundatoinis of Cognitive Grammar*. Vol. 1. *Theoretical Prerequisites*. Stanford : Stanford University Press, 1987. 516 p.
6. *Oxford Advanced Learner's Dictionary*. Oxford University Press, 1974. 542 p.
7. *Oxford Idioms Dictionary for Learners of English*. Oxford University Press, 2006. 470 p.
8. Rocsh E. Principles of categorization. *Cognition and categorization*. Hillsdale (New York) : Erlbaum, 1978. Pp. 27–48.
9. *Webster's New Twentieth Century Dictionary of the English Language*. Unabridged. New York, 1993. 690 p.

УДК 378.134

DOI <https://doi.org/10.32782/2617-3921.2022.21-22.66-75>

Надія Кіш,

*кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри іноземних мов,
Ужгородський національний університет
<https://orcid.org/0000-0002-6950-988X>
м. Ужгород, Україна*

Олександра Канюк,

*кандидат педагогічних наук, доцент,
завідувач кафедри іноземних мов,
Ужгородський національний університет
<https://orcid.org/0000-0002-2396-2988>
м. Ужгород, Україна*

Сільвія Шпеник,

*кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри іноземних мов,
Ужгородський національний університет
<https://orcid.org/0000-0002-8953-0459>
м. Ужгород, Україна*

Культура іншомовного професійного спілкування майбутніх інженерів

Culture of foreign language professional communication of future engineers

***Анотація.** Формування культури іншомовного професійного спілкування у майбутніх інженерів визначає опанування професійних і культурологічних аспектів комунікації, що теж охоплює комунікативні установки, знання про прийоми, механізми, форми і методи спілкування та вміння застосову-*

вати знання у визначеній ситуації, зважаючи на специфіку предметного міжкультурного спілкування. Зміст професійного спілкування фахівців інженерного профілю зводиться, по-перше, до формування умінь та навичок професійного спілкування, грамотності письмової мови, яка є важливою у діловому листуванні, по-друге, до обміну інформацією між викладачем та студентом у навчальному процесі, по-третє, до змісту самої інформації, яка є основним фактором отримання і формування знань та умінь студентів. До того ж у професійному спілкуванні доволі вагомим є той обсяг належної інформації: доречної, вірогідної, необмеженої, доступної, яка у сукупності є необхідною. Саме корисна інформація культурно-етичного характеру здатна максимально опануватися і запам'ятовуватися студентами та у майбутньому застосовуватися повністю у навчальній та професійній діяльності. Ефективність іншомовної підготовки досягається у разі поєднання звичайних технологій навчання іноземних мов із новітніми інтенсивними дидактичними технологіями, що включають ілюстративні, імітаційні, практичні та ситуаційні методи навчання, методи активного та проблемного навчання іноземних мов, стимулювання і мотивації до навчально-пізнавальної діяльності через змістову насиченість методів професійно значимою та особистісно цінною інформацією.

Ключові слова: культура іншомовного професійного спілкування, іншомовна підготовка, міжкультурне спілкування, професійне спілкування, іншомовне професійне спілкування, майбутні інженери.

Summary. *The formation of the culture of foreign language professional communication among future engineers determines the mastery of professional and cultural aspects of communication, which also includes communicative attitudes, knowledge of methods, mechanisms, forms and methods of communication and the ability to apply knowledge in a given situation, taking into account the specifics of intercultural communication. The content of professional communication of engineering specialists is reduced, firstly, to the formation of professional communication skills and abilities, written language literacy, which is important in business correspondence, secondly, to the exchange of information between a teacher and a student in the educational process, thirdly, to the content of the information itself, which is the main factor in the acquisition and formation of students' knowledge and skills. In addition, in professional communication, the amount of proper information is quite important: relevant, reliable, unlimited, available, which is necessary in the aggregate. It is useful information of a cultural and ethical nature that is able to be mastered and remembered by students as much as possible and in the future to be fully applied in educational and professional activities. The effectiveness of foreign language training is achieved by combining conventional foreign language learning technologies with the latest intensive didactic technologies, which include illustrative, imitative, practical and situational learning methods, methods of active and problem-based learning of foreign languages, stimulation and motivation for educational and cognitive activities due to the content saturation of professional methods significant and personally valuable information.*

Key words: *culture of foreign language professional communication, foreign language training, intercultural communication, professional communication, foreign language professional communication, future engineers.*

Вступ. Формування культури іншомовного професійного спілкування у майбутніх інженерів передбачає засвоєння професійних і культурологічних аспектів комунікації, що своєю чергою охоплює комунікативні установки знання про прийоми, механізми, форми і методи спілкування та вміння застосовувати знання у конкретній ситуації із врахуванням специфіки предметного міжкультурного спілкування.

Оскільки проблема опанування іноземною мовою на сучасному етапі суспільного розвитку є надзвичайно актуальною, то зрозуміло, що увага науковців звернена на розкриття різних аспектів означеної проблеми. У окремих дослідженнях, присвячених вивченню проблеми формування культури іншомовного спілкування розкриваються особливості навчання культури спілкування старшокласників (В.В. Белан); розглядаються культурологічні аспекти розвитку іншомовної комунікативної компетенції студентів мовного вузу, зокрема дидактичні умови культурологічного збагачення іншомовної комунікативної практики студентів (С.А. Строкова); використання краєзнавчих матеріалів у процесі вивчення іноземної мови в якості унікального дидактичного засобу навчання іноземних мов і культур у загальноосвітній школі (П.О. Корнієнко); навчання взаємодії культур в процесі іншомовного спілкування студентів мовних факультетів (А.О. Мініна); навчання іноземній мові в умовах полікультурного середовища, що ґрунтується на принципах полікультурності, культуровідповідності, діалогу культур, міжкультурної комунікації, гуманістичної психологізації навчального середовища, поєднання комунікативного і когнітивного підходів до вивчення іноземної мови (Т.І. Воробйова); особистісний підхід до формування іншомовної культури фахівця в умовах інформатизації соціуму (Н.А. Глуховська); формування вмінь іншомовного професійного спілкування майбутніх офіцерів у вищих військових навчальних закладів (Т.О. Брик) тощо.

Методологія та методи дослідження. Методологічну й теоретичну основу дослідження становлять засади концептуальних освітніх підходів: особистісно орієнтованого (Р. Гришкова, В. Серіков, І. Якиманська та ін.), індивідуального (І. Бабій, М. Галицька та ін.), діяльнісного (І. Зимня, А. Леонтьєв, С. Рубінштейн та ін.), системного (О. Петрашук, В. Плотинський, Г. Хакен та ін.), міждисциплінарного (Т. Богданович, Л. Ковальчук та ін.), автономного (Н. Герман, Р. Мейган, Є. Пассов та ін.), компетентнісного (І. Бех, І. Зимня, В. Луговий, Г. Терещук, Н. Хомський, А. Хуторської та ін.); положення та висновки фундаментальних теорій і концепцій: міжособистісного спілкування (В. Авраменко, І. Бабій, Л. Гапоненко, А. Загнітко, В. Куніцина, І. Мегалова, С. Сирьоскіна, О. Степанов,

Л. Філіпс та ін.); особистісного та професійного розвитку студентів негуманітарного профілю (М. Архангельська, Ю. Гапон, Н. Глузман, О. Куліш, Н. Логутіна, Н. Микитенко, І. Молоцька, О. Павленко, Є. Павлютенков, С. Рудишин, Г. Скуратівська, С. Старовойт, Н. Сура, Ю. Федоренко, І. Шапошникова, Н. Шеверун та ін.).

Для реалізації завдань використовувалися такі **методи**, як: *теоретичні* – аналіз філософських та психолого-педагогічних джерел з проблеми дослідження для систематизації та узагальнення наявних даних, визначення сутності основних понять, виявлення сучасного стану досліджуваної проблеми та можливостей її вирішення; педагогічне моделювання і проектування, можливості якого були спрямовані на формування умінь та навичок іншомовного професійного спілкування.

Виклад основного матеріалу дослідження. Як відзначає Т. Бутенко, зміст професійного спілкування фахівців інженерного профілю полягає, по-перше, у формуванні умінь та навичок професійного спілкування, грамотності письмової мови, яка є важливою у діловому листуванні, по-друге, в обміні інформацією між викладачем та студентом у навчальному процесі, по-третє, у змісті самої інформації, яка є головним чинником отримання і формування знань та умінь студентів. Окрім того, у професійному спілкуванні досить важливим є той обсяг відповідної інформації: своєчасної, достовірної, повної, зрозумілої, яка у сумі є корисною. Тільки корисна інформація культурно-етичного характеру може найбільше засвоюватися і запам'ятовуватися студентами і надалі використовуватися у повному обсязі в навчальній та професійній діяльності [1].

У професійному спілкуванні велике значення має використання мовних засобів – кліше. Використання кліше у діловому спілкуванні забезпечує спрямованість мовленнєвої поведінки на ефективність впливу, економію мислення, швидкість реагування і активне включення в контакти.

Аргументація являє собою фазу ділового спілкування, яка вимагає знань, концентрації уваги, володіння матеріалом і чітке визначення цілей і завдань, які мають бути досягнуті. Вона будується на основі висловлювань, які вирізняються визначеною логіко-лінгвістичною структурою, так званою аргументаційною конструкцією. Її характеризує множина речень, тому навчання аргументації як особливої фази ділового спілкування вимагає знань про коректність висловлювань.

Навчаючи аргументації висловлювання німецькою мовою студентів-інженерів, формують уміння і навички здійснення таких складників діяльності, як: висунення тези та її формулювання; пошук аргументів для її підтвердження; приведення аргументів у логічну

послідовність; узагальнення матеріалу та формулювання висновків; обґрунтування висновків і наслідків; побудова монологічного висловлювання у письмовій або усній формі. Наприклад:

Теза: Für dieses Unternehmen brauchen Sie nicht so viel Geld.

Аргумент 1: Sie werden kein Geld für Transport aufwenden.

Аргумент 2: Durch die Anwendung von neuen Technologien können die Ausgaben vermieden werden.

Аргумент 3: Nicht zuletzt ist die Arbeitskraft sehr billig.

Для аргументації можна використовувати такі мовні формули:

Wenn man die Dinge realistisch betrachtet, wird klar, dass...	Якщо подивитися на речі реально, то з'ясується, що...
Wenn man von realistischer Positionen herangeht,...	Якщо підійти до справи з реального боку, ...
Wenn man die Sache völlig objektiv betrachtet,...	Якщо подивитися на справу об'єктивно...
Wenn man versucht, die Sachlage völlig neutral zu beurteilen,...	Якщо спробувати оцінити положення зовсім нейтрально...
Wenn wir bei Beurteilung der Lage von höheren Überlegungen ausgehen, wird deutlich, dass...	Якщо ми оцінимо положення із вищих міркувань, то стане очевидним, що...

Вирішальним у аргументуванні є демонстрація впевненості і переконаності того, хто говорить, у своїх доказах з посиланням на авторитетних осіб, а саме: на спеціалістів, учених; логіку і об'єктивність реально наведених аргументів.

До кожної теми відповідно до програми нами запропоновані вправи, слова, вирази, які роблять наданий для опрацювання текстовий матеріал доступнішим для сприйняття і легшим для засвоєння. Для поживлення занять використані прислів'я та приказки, в яких особливо проявляється своєрідність усного мовлення. Посібник завершується додатком, який містить тексти різного ступеня складності й охоплює основні лексичні теми, а також тексти для домашнього читання.

Для прикладу наводимо текст заняття, структурованого у відповідності до плану: текст, який пропонується для читання і аналізу; робота над словами до тексту; практичні вправи, які передбачають письмову роботу над текстом і передбачають формування граматичної, орфографічної та фонетичної грамотності.

Велике значення для засвоєння змісту культури іншомовного професійного спілкування має формування грамотності писання і правильності мовлення.

Розділ мовознавства, який вивчає правила, що встановлюють однаковість способів передачі мови на письмі, називається орфографією. Ця тема є однією з найактуальніших у сучасній методиці навчання німецької мови, тому що формування орфографічної грамотності студентів – одне з важливих завдань навчання німецької мови у вищій школі. Важливість цього завдання зумовлена тим, що орфографічна грамотність виступає складовою частиною загальної мовної культури людини, вона забезпечує точність вираження думки і взаєморозуміння у разі письмового спілкування, а також тим, що письмова форма літературної мови відрізняється від усної більшою складністю у своїй структурі.

Методисти давно дійшли висновку, що орфографічна грамотність студентів не досягає досить високого рівня. Тому актуальним є завдання пошуку шляхів удосконалення орфографічної грамотності студентів у процесі вивчення німецької мови.

У школі формується відносна орфографічна грамотність – уміння застосовувати вивчені в шкільному курсі німецької мови правила і безпомилково писати слова-винятки, включені в шкільні підручники. Крім відносної грамотності, виділяють абсолютну грамотність – вміння користуватися всіма правилами орфографії і писати безпомилково будь-які винятки. Орфографічні навички базуються на принципах написання слів, прийнятих у конкретній мові. Так, наприклад, в основах німецької орфографії лежать два принципи – морфологічний і орфографічний. Деяке поширення отримали історичний (консервативний) принцип та ієрогліфічний.

Морфологічний принцип стосовно німецької орфографії слід вважати основним. Його сутність полягає в тому, що кожна значуща частина слова – префікс, корінь, суфікс – пишеться завжди однаково, незалежно від фонетичних умов, в які вони потрапляють. Фонетичний принцип (як чуєш, так і пишеш) підпорядкований морфологічному – слова вимовляються, як пишуться, тільки тоді, коли це не суперечить написанню морфем, наприклад Buch, Tafel, але abfallen {‘arfallen}, nebst {ne: pst}.

Сутність історичного типу полягає в тому, що написання окремих слів не відповідає морфологічним або фонетичним фактам сучасної мови і виправдовується лише історично (Vather, Theather, Bibliothek. Physik).

Ієрогліфічний (смыслороздільний) принцип полягає в тому, що слова, які однаково звучать, пишуться по-різному, для того щоб їх можна було розрізнити за буквеним складом (Seite-Saite; Meer-mehr; Lied-Lid).

У процесі формування культури іншомовного професійного спілкування майбутніх фахівців інженерного профілю використовуємо систему вправ для підвищення грамотності студентів [3].

Організація діяльності здійснюється в умовах кредитно-модульної системи навчання, згідно з якою розробляється програма навчального курсу. Програма курсу має професійно орієнтований характер і є складовою частиною підготовки майбутніх фахівців, що спеціалізуються у сфері інженерії. Вона враховує сучасні практичні потреби вивчення іноземних мов в умовах розширення ділових контактів із зарубіжними партнерами та Загальноєвропейських рекомендацій з мовної освіти. Програма курсу складена таким чином, щоб забезпечити особистісний та інтелектуальний розвиток майбутніх спеціалістів, сформованість на відповідному рівні та удосконалення комунікативних мовленнєвих компетенцій, а саме: лінгвістичних, соціолінгвістичних та прагматичних, які необхідні для спілкування у сучасному плюрилінгвальному та плюрикультурному світовому середовищі [4; 5; 6].

Метою курсу є опанування такого рівня знань, навичок і вмінь, який забезпечуватиме необхідну для фахівця комунікативну спроможність у сферах професійного та загальнопобутового спілкування в усній і письмовій формах.

Завдання курсу полягає у вивченні, вдосконаленні й подальшому розвитку знань, навичок і вмінь з іноземної мови в різних видах мовленнєвої діяльності.

Аудіювання. Метою навчання аудіювання є становлення механізму сприйняття усної іншомовної інформації, формування здатності розуміння діалогічних та монологічних висловлювань носіїв мови і як результат – опанування умінь і навичок іншомовного спілкування у межах професійної та загальнопобутової тематики.

Навички спілкування. Завдання курсу – формування та розвиток навичок цілеспрямованого монологічного та діалогічного мовлення у межах основних комунікативних типів мовлення: повідомлення, розповідь, опис, переказання, схвалення, осуд тощо, а також оволодіння такою мовлення. Студент повинен володіти навичками діалогічного мовлення, необхідними для участі в бесіді проблемного характеру, пов'язаній з професійною діяльністю, у веденні переговорів та наукових дискусій, а також вільно спілкуватися у межах побутової тематики та ситуацій, пов'язаних з перебуванням у закордонному відрядженні.

Читання. Завдання полягає в оволодінні та розвитку навичок оглядового, інформативно-пошукового та глибинного читання на матеріалах оригінальної наукової літератури за фахом, фахових періодичних видань, преси та художньої літератури.

Навички оглядового читання мають забезпечити вміння прогнозувати тематику тексту за ключовими словами, узагальнити отриману інформацію та виділити основний зміст тексту.

Інформативно-пошукове читання передбачає вміння знаходити необхідну інформацію на різних рівнях структури тексту (речення, абзацу, всього тексту і макротексту (газетна сторінка, журнал)), прослідкувати розвиток теми та виділити інформацію, що розкриває і уточнює головні положення змісту тексту.

Переклад. Усний і письмовий переклад з іноземної мови на рідну може використовуватися як засіб опанування іноземної мови, прийом розвитку навичок і вмінь читання та ефективний спосіб контролю повноти і точності розуміння. Для формування навичок перекладу необхідні деякі відомості про особливості мови і стилю, а також теорії і практики перекладу наукової і технічної літератури: поняття перекладу, еквівалент і аналог, перекладацькі трансформації, компенсації втрат у разі перекладу, контекстуальні заміни, багатозначність слів, збіг і розбіжності значень інтернаціональних слів, «фальшиві друзі перекладача» тощо.

Анотування й реферування. Навчання анотування і реферування (рідною й іноземною мовами) має бути спрямоване на вироблення навичок і вмінь оформлення отриманої інформації. Анотування й реферування використовується також як прийом контролю щодо розуміння тексту. Практичним заняттям з анотування й реферування має передувати засвоєння деяких теоретичних засад, таких як призначення, структура та особливості мови анотації і реферату, види анотацій (описова, реферативна) і рефератів (реферат-конспект, реферат-резюме, оглядовий реферат). У результаті студент повинен уміти складати іноземною мовою анотації та реферати до наукових статей, доповідей, матеріалів досліджень тощо.

Письмо. Завдання полягає в оволодінні орфографічно і пунктуаційно правильним письмом як одним із засобів комунікації. Студент повинен уміти також скласти іноземною мовою конспект, план чи тези до прочитаного, викласти на письмі зміст прочитаного чи почутого, написати повідомлення, доповідь, дослідження тощо.

У розробці курсу «Іноземна (німецька) мова (за професійним спрямуванням)» максимального враховувалися потреби, інтереси й особисті якості студента, який виступає повноправним учасником процесу навчання. Курс побудований на принципах інтерактивної взаємодії студентів із викладачем. Такий підхід до процесу навчання сприяє розвитку самостійності студента, його творчій активності та відповідальності за результати навчання.

Структура курсу побудована таким чином, щоб забезпечити формування загальних компетенцій студентів та послідовний розвиток різних видів мовленнєвої діяльності від рівня «елементарного користувача» до рівня «незалежного користувача» [4; 5; 6].

Кінцевою метою вивчення дисципліни є практичне володіння різними видами мовленнєвої діяльності (сприйняття, продукція, інтеракція, медіація) та використання їх у різних сферах спілкування (суспільна, особиста, освітня, професійна) з метою досягнення певних прагматичних цілей.

Після опанування дисципліною «Іноземна (німецька) мова (за професійним спрямуванням)» студенти повинні знати: лексику загального та професійного вжитку, а також відповідну професійну термінологію; граматичні конструкції, необхідні для побудови відповідних висловлювань; тематичний красномовний матеріал; соціальні аспекти використання іноземної мови (особливості привітань, звертань, народної мудрості, ідіоматичних виразів); орфографічні норми іноземної мови.

Після проходження курсу «Іноземна (німецька) мова (за професійним спрямуванням)» студенти повинні вміти: читати та розуміти оригінальні тексти за професійною тематикою; висловлюватися на теми, пов'язані з майбутньою спеціальністю, аргументуючи свою точку зору та наводячи приклади «за» і «проти»; висловлюватися на знайомі теми або теми повсякденного спілкування; вирішити більшість питань під час перебування або подорожі у країні, мова якої вивчається; спілкуватися у простих і звичайних ситуаціях, де необхідний простий і прямий обмін інформацією на знайомі та звичайні теми; чітко розуміти основний зміст нормативного мовлення на теми, пов'язані із майбутньою спеціальністю, та на теми повсякденного спілкування; писати есе чи короткі доповіді, узагальнюючи інформацію з оригінальних текстів за професійною тематикою; писати особисті листи, прості зв'язані тексти на знайомі теми або пов'язані з особистими інтересами.

За час навчання студенти повинні опрацювати та засвоїти на відповідному рівні необхідний лексико-граматичний матеріал, виконати належним чином усі завдання, що передбачені навчальною програмою із дисципліни.

Курс з іноземної (німецької) мови складається із практичних занять та самостійної роботи, під час яких студенти опрацюють та засвоюють на відповідному рівні передбачений програмою лексико-граматичний матеріал та набувають практичних навичок у різних видах мовленнєвої діяльності.

Рівень сформованості комунікативних мовленнєвих компетенцій та якість засвоєння навчального матеріалу перевіряється шляхом

поточних тестів, контрольних робіт за змістовими модулями, а також під час презентацій усних тем, виконанні завдань творчого характеру під час та після проходження кожного змістового модуля та підсумкової модульної роботи.

Висновки з дослідження. Отже, ми дійшли висновку, що проблема формування культури іншомовного професійного спілкування фахівців – це актуальний напрям сучасного освітнього середовища. Цей процес передбачає цілеспрямовану організацію навчально-виховної діяльності студентів, яка поєднує традиційні технології навчання іноземних мов із сучасними інтенсивними дидактичними технологіями, що включають ілюстративні, імітаційні, практичні та ситуаційні методи навчання, методи активного та проблемного навчання іноземних мов, стимулювання і мотивацію до навчально-пізнавальної діяльності через змістову насиченість методів професійно значимою та особистісно цінною інформацією.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бутенко Т.О. Зміст поняття професійного спілкування. *Проблеми інженерно-педагогічної освіти*. 2007. № 16. С. 59–64.
2. Кіш Н.В. Педагогічні умови формування культури іншомовного професійного спілкування майбутніх інженерів : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Тернопільський нац. пед. ун-т ім. В.Гнатюка. Тернопіль, 2015. 20 с.
3. Біров І.Й., Канюк О.Л., Кіш Н.В. Німецька мова для інженерів : навчальний посібник. Ужгород, 2007. 171 с.
4. Кіш Н.В., Канюк О.Л. Іноземна (німецька) мова (за професійним спрямуванням) : навчально-методичний комплекс для спеціальності 192 «Будівництво та цивільна інженерія». Ужгород, 2021. 59 с.
5. Кіш Н.В., Канюк О.Л. Іноземна (німецька) мова (за професійним спрямуванням) : навчально-методичний комплекс для спеціальності 151 «Автоматизація та комп'ютерно-інтегровані технології». Ужгород, 2021. 59 с.
6. Кіш Н.В., Канюк О.Л. Іноземна (німецька) мова (за професійним спрямуванням) : навчально-методичний комплекс для спеціальності 131 «Прикладна механіка». Ужгород, 2021. 59 с.